

Burdur İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiriciler Birliği Üyesi Koyunculuk İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma*

Said Bilginturan¹, Veyssel Ayhan^{2**}

¹ Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarım İl Müdürlüğü, Burdur

² Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, Isparta

**e-posta: vayhan@sdu.edu.tr; Tel: +90 (246) 211 4643; Faks: +90 (246) 237 1690

Özet

Bu araştırma Burdur İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiriciler Birliği'ne kayıtlı koyunculuk işletmelerinin, teknik ve yapısal özelliklerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla 194 adet koyunculuk işletmesinde anket çalışması yapılmıştır. Koyun yetiştiricilerinin ortalama yaşı 46.74 bulunmuştur. Koyunculuk yapanların %90.2'si ilkokul, %7.7'si lise, %0.5'i yüksekokul, %1.5'inin okuryazar olmadığı belirlenmiştir. Ortalama arazi varlığı; 39.17 da'dır. İlde yetiştirilen koyun ırkları sırasıyla Merinos (%45.6), Sakız (%30.8), Sakız melezleri (%15.2), İvesi melezleri (%6.7), Merinos melezleri (%1.1), Kıvırcık (%0.4) ve Mor Karaman (%0.2) ırklarıdır. İşletmelerde gebelik oranı %91.57, kısırılık oranı %7.72, ikizlik oranı %27.36, kuzu ölüm oranı %7.57 olarak saptanmıştır. Koyunlarda ortalama günlük süt verimi 0.448 l/baş olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak bölgedeki koyun yetiştiricilerinin yapısal, teknik, yetiştirme, barınma ve ürün pazarlama açısından sorunları bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Burdur, barınak, koyun yetiştiriciliği, sağlık, özellikler

A Research on Structural Characteristics and Problems of Sheep Breeding Enterprises in Burdur Sheep and Goat Breeding Association

Abstract

This study was aimed to determine sheep breeding structural characteristic and problems in the Member Enterprises of Burdur Breeding Sheep and Goat Association. For this aim, a survey was done in 194 sheep and in 40 goat enterprises. Average age of both sheep and goat farmers were 46.74 and 50.30, respectively. 90.2% of the sheep farmers graduated from primary school, 7.7% from high school, 0.5% from collage and 1.5% of them were illiterate. On average, sheep enterprises have 39.17 decare lands. Burdur has Merino (45.6%), Sakız (30.8%), Sakız crossbred (15.2%), Awassi crossbred sheep (6.7%), Merino crossbred (1.1%), Kıvırcık (0.4%) and Purple Karaman (0.2%) sheep. The sheep enterprises have 91.57% pregnancy rate, 7.72% sterility rate, 27.36% twinning rate and 7.57% lamb mortality rate. Average daily milk production was 0.448 liters per sheep. Sheep farmers in this region have great structural, technical, breeding, housing and marketing difficulties.

Key words: Burdur, housing, sheep breeding, health, traits

Giriş

Ülkemizin doğal yapısı ve çevresel koşullarına bakıldığında küçükbaş hayvancılık için çok elverişli olduğu göze çarpmaktadır. Küçükbaş hayvanlar genelde kısa boylu ve verimsiz meralar ile nadas, anız ve bitkisel üretime uygun olmayan alanları değerlendirerek et, süt, yapağı, kıl ve deri gibi ürünlere dönüştürebilme yeteneklerine sahiptirler.

2006 yılı verilerine göre ülkemizde 32,260,206 adet küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Bu üretim kolunda toplam et üretiminin %26.78'i ve süt üretiminin %10.41'i küçükbaş hayvanlardan sağlanmaktadır. Ayrıca 6,009,850 adet deri ve 49,778 ton yün, kıl ve tiftik üretilmiştir (Anonim 2006a).

Burdur İli, küçükbaş hayvan potansiyeli bakımından önemli bir yere sahip olup yıllardan beri yetiştiriciliği yapılmaktadır. İl genelinde 137,800 adedi koyun, 64,700 adedi keçi olmak üzere toplam 202,500 adet küçükbaş hayvan mevcudu vardır (Anonim 2006b).

Bu çalışmanın temel amacı; Burdur İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliğine kayıtlı koyunculuk yapan işletmelerin, teknik ve yapısal özellikleri, sağlık, bakım-besleme gibi temel sorunlarının saptanıp çözümüne yönelik kimi öneriler getirmektir.

Materyal ve Yöntem

Burdur İli Damızlık Koyun ve Keçi Yetiştiricileri Birliği üyesi 194 koyun işletmesi araştırmanın materyalini oluşturmuştur. Araştırmanın materyali olan bu işletmelere, 2007 yılının Temmuz, Ağustos ve Eylül

*Süleyman Demirel Üniversitesi BAP Birimince desteklenen 1513 YL 07 nolu yüksek lisans tez çalışmasının bir bölümünü yansıtmaktadır.

aylarında araştırmacı tarafından bizzat yapılan anketlerle toplanan veriler, SPSS 15.0 paket programında (SPSS, 2006) değerlendirilmiştir. İşletmelerin yapısal ve teknik sorunlarına ilişkin veriler toplanmıştır.

İşletmelerin döl verim ölçütlerine ilişkin hesaplamaların yapılmasında (Kaymakçı ve Sönmez 1996)'nın aşağıda belirtmiş oldukları formüllerden yararlanılmıştır.

Gebelik oranı (%) = Gebe koyun/Koç altı koyun

Kısırlık oranı (%) = Kısır koyun/Koç altı koyun

İkizlik oranı (%) = İkiz doğuran koyun/Doğuran koyun

Bulgular

İşletmelerin Genel Özellikleri

Koyunculuk işletmelerinin genel özelliklerine ilişkin elde edilen bulgular Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. İşletmelerin genel özellikleri

Özellikler ve düzeyleri	N	%
Eğitim durumu		
İlkokul	175	90.3
Lise	15	7.7
Yüksekokul	1	0.5
Okuryazar değil	3	1.5
Hane halkı sayısı (kişi)		
1	16	8.2
2	33	17.0
3	75	38.7
4+	70	36.1
Arazi sahiplik durumu		
Kendi malı	128	66.0
Kiralık	21	10.8
Kendi+Kira	34	17.5
Devlet arazisi	5	2.6
Arazisi yok	6	3.1
Çoban sayısı (kişi)		
1	166	85.6
2	24	12.4
3	3	1.5
4+	1	0.5

Burdur İlindeki koyun yetiştiricilerinin % 90.3'ü ilkokul, % 7.7'sini lise, % 0.5'ini yüksekokul mezunları oluştururken %1.5'inin ise okuryazar olmadığı görülmektedir. Arazi kullanımı bakımından işletmelerinin % 66.0'sı kendi arazilerini kullanmakta, %17.5' i kendi arazisi ile birlikte kiraladığı arazileri de işlemekte, devlet arazisini kullanım oranı ise %2.6 düzeyinde kalmakta, %3.1'lik kesimdeki işletmelerin ise arazisi bulunmamaktadır. İşletmelerdeki hane halkı bakımından bir, iki, üç, dört ve dördün üzeri hane halkı sayısı sırasıyla; %8.2, %17, %38.7 ve %36.1'dir.

Çoban sayısı bakımından; işletmelerde çoban bulundurma oranları %85.6 oranında bir kişi, %12.4

oranında iki, %1.5 oranında üç, %0.5 oranında dört kişi olduğu görülmektedir.

Yetiştiricilik Bilgileri ve Özellikleri

İşletmelerdeki yetiştiricilik özelliklerine ilişkin bulgular Çizelge 2'de verilmiştir. Burdur İlindeki yetiştiricilerinin %91.2'si damızlık hayvan ihtiyacını kendi işletmelerinden, %5.2'si komşu işletmelerden, % 2.6'sı pazarlardan, % 1'i ise devlet üretme çiftliklerinden sağladığı görülmektedir. Koyunculuk işletmelerinin % 86.6'sında kayıt tutulmamaktadır. Birlik üyesi koyunculuk işletmelerinde küçükbaş hayvancılık dışında % 46,9'unda başka hayvancılık faaliyeti yapılmaktadır. Hayvancılık yapma sebepleri bakımından işletmelerinin %64.4'ünün başka bir geliri olmaması nedeniyle yetiştiricilik yaptığı belirlenmiştir. Koyunculuk işletmecilerinin %97.4'ü, hiçbir seminer veya kurs almamış ve %97.9'u, organik hayvancılık konusunda bir bilgisinin olmadığını ifade etmişlerdir.

İşletmelerin Yapısal Durumu ve Barınak Özellikleri

İşletmelerin yapısal durumu ve barınak özelliklerine ilişkin sonuçlar Çizelge 3'de verilmiştir. Araştırmanın yapıldığı koyunculuk işletmelerinde yaşın ortalama 46.74 olduğu görülmektedir. Koyunculuk işletmelerinde ortalama arazi varlığı 39.17 dekadır. İlgili işletmelerde ortalama 112.77 adet anaç hayvan bulunmaktadır. Koç sayısı işletme başına ortalama 2.95, ortalama dişi kuzu sayısı 44.51, erkek kuzu sayısı 43.13, erkek toklu sayısı 5.93, dişi toklu sayısı ise 16.70 adet olduğu görülmektedir.

Çizelge 2. Yetiştiricilik bilgileri ve özellikleri

Özellikler ve düzeyleri	N	%
Damızlık temini		
Kendi işletmesinden	177	91.2
Komşu işletmelerden	10	5.2
Üretim çiftliklerinden	2	1.0
Çevre pazarlardan	5	2.6
Kayıt tutma		
Evet	26	13.4
Hayır	168	86.6
Seminer ve kurs alma durumu		
Evet	5	2.6
Hayır	189	97.4
Hayvancılık yapma sebepleri		
Ev ihtiyacı	25	12.9
Alışkanlık	7	3.6
Geçime katkı	37	19.1
Başka geliri yok	125	64.4
Başka hayvancılık faaliyetleri		
Evet	91	46.9
Hayır	103	53.1
Organik hayvancılık konusunda bilgi		
Evet	4	2.1
Hayır	190	97.9

Çizelge 3. İşletmelerin Yapısal Durumu ve Barınak Özellikleri

		N	Minimum	Maksimum	Ortalama
İşletmeci yaşları		194	22	80	46.54
Arazi durumu (da)		183	1	200	39.17
Hayvan sayıları (Adet)	Anaç	194	8	450	112.77
	Koç	192	1	20	2.95
	Dişi kuzu	188	0	200	44.51
	Erkek kuzu	183	0	170	43.13
	Erkek toklu	28	0	45	5.93
Barınak boyutları (Metre)	Dişi toklu	67	0	120	16.70
	En	190	4	50	9.71
	Boy	190	3	150	18.15
	Yükseklik	186	1	5	2.75
Beslenme yeri ve süreleri (ay)	Mera	150	3	12	7.27
	Yayla	43	4	12	6.47
	Ağılda	191	3	12	5.0

İşletmelerde ağılların eni ortalama 9.71 m, boyu 18.15 m, yüksekliği 2.75 m olarak saptanmıştır. Koyunculuk işletmelerindeki hayvanların ortalama 7.27 ay meradan faydalandığı, işletmenin bulunduğu yörede yaylası olan işletmelerde hayvanların ortalama 6.47 ay yaylaya çıktığı, ortalama 5.00 ay ağılda besleme yapıldığı görülmüştür.

Beslenme ve Yem Temini

Beslenme ve yem temini ile ilgili bulgular Çizelge 4'de verilmiştir.

Burdur İlindeki koyunculuk işletmeleri kaba yem olarak % 59.4'ü saman, % 34.4'ü pancar posası, %2.5'i kuru ot, % 3'ü yonca kuru otu, % 2.2'si mısır silajı kullandıkları görülmektedir. Koyunculuk işletmelerinde yoğun yem olarak işletmelerin %78.8'i arpa, % 16.9'u karma yem, % 0.9'u yulaf, % 0.4'ü PTK, % 1.6'sının ise kepek kullandığı belirlenmiştir. Koyunculuk işletmelerinin % 85.1'inde kesif ve kaba yem için ayrı yemlik bulundurulmadığı, % 14.9'unda ise ayrı yemlik bulunduğu tespit edilmiştir.

Bu koyunculuk işletmelerinde % 74.7'sinde ek yemleme (flushing) yapılmadığı, % 25.3'ünde ise ek yemleme yapıldığı belirlenmiştir. Koyunculuk işletmelerinde, işletmecilerin % 91.2'si yemlere tuz ve mineral ilavesi yaptığı, % 8.8'inin tuz ve mineral ilavesi yapmadığı belirtmiştir. Koyunculuk işletmelerinde yemi kendi işletmelerinden sağlayanların oranı % 53.3, yem fabrikasından yem alanların oranı % 43.1, çevre işletmelerden yem alanların oranı ise % 3.6 olarak tespit edilmiştir.

Sürü Yönetimi

Sürü yönetimi ile ilgili olarak elde edilen bulgular Çizelge 5'de verilmiştir.

Koyunculuk işletmeleri koç katımında % 99.5'i serbest aşım, % 0.5'i sınıf aşımı uygulanmakta ve % 97'sinde koç yıl boyunca sürünün içinde kalmaktadır.

Çizelge 4. Beslenme ve yem temini

Özellikler ve düzeyleri	N	%
İşletmelerde verilen kaba yem çeşitleri		
Saman	190	59.4
Pancar posası	110	34.4
Kuru ot	8	2.5
Mısır silajı	7	2.2
Yonca kuru otu	7	3.0
İşletmelerde verilen yoğun yem çeşitleri		
Arpa	182	78.8
Karma yem	39	16.9
PTK	1	0.4
Yulaf	2	0.9
Kepek	5	1.6
Tuz ve mineral ilavesi		
Evet	177	91.2
Hayır	17	8.8
Yem temini		
İşletmenin kendisinden	163	53.3
Yem fabrikalarından	132	43.1
Çevre işletmelerden	11	3.6
Ek yemleme		
Evet	49	25.3
Hayır	145	74.7
Yemliklerin durumu		
Yoğun ve kaba yemler için ayrı yemlik var	29	14.9
Yoğun ve kaba yemler için ayrı yemlik yok	165	85.1

Çalışmanın yapıldığı işletmelerin % 62.4'ü sütü sadece kuzuların emişmesinde, % 30.4'ü hem kuzular emişmesinde hem de işletme ihtiyaçları için süt, peynir ve yoğurt yapımında kullanılmak üzere, % 7.2'si ise sütü satarak değerlendirdiği tespit edilmiştir. İşletmelerinin tamamında elle sağım yapıldığı, süt sağım faaliyetinin ise yine tamamının kadınlar tarafından gerçekleştirildiği görülmüştür. Koyunculuk işletmelerinde kuzuları büyütme yöntemi olarak

%96.4'ü doğal büyütme ve % 3.6'sı erken süttten kesme yöntemi uygulamaktadır. Koyunculuk işletmelerinin %75.3'ünün haziran ayında, % 11.9'unun mayıs ayında, % 1.3'ünün haziran-temmuz aylarında, % 0.5'inin ağustos ayında kırım yaptığı tespit edilmiştir. Koyunculuk işletmelerinin % 99'u kırımını makasla yaptığı gözlenmiştir.

Çizelge 5. Sürü yönetimi

Özellik ve düzeyleri	N	%
Koç katımı		
Serbest aşım	193	99.5
Sınıf aşımı	1	0.5
Elde aşım	0	0
Kuzu büyütme yöntemi		
Doğal büyütme	187	96.4
Erken süttten kesme	7	3.6
Sağımci cinsiyeti		
Erkek	0	0
Kadın	194	100
Kırım zamanı		
Mayıs	23	11.9
Haziran	148	76.3
Haziran-temmuz	22	11.3
Ağustos	1	0.5
Koçun sürüde kalma süresi		
Kızgınlık süresince	5	3.0
Tüm yıl boyunca	189	97.0
Süt sağım yöntemi		
Elle sağım	194	100
Makinele sağım	0	0
Sütün değerlendirilmesi		
Sağılıyor	14	7.2
Kuzu emiyor	121	62.4
Her ikisi	59	30.4
Kırımın nasıl yapıldığı		
Makas ile	194	100
Makine ile	0	0

Sağlık ve Koruma

Sağlık ve koruma ile ilgili olarak elde edilen bulgular Çizelge 6'da verilmiştir.

Burdur İlindeki işletmelerinin % 99.0'unun koruyucu aşılamayı yaptırdığı tespit edilmiştir.

İlgili işletmelerinin % 84'ü aşıları programa göre, %16'sı rastgele veya bir hastalık çıkışı olduğunda aşılamayı yaptırmaktadırlar. İşletmelerinin % 94.3'ü aşılamaları veteriner hekimlere yaptırdığı, % 5.7' sinin ise aşıları kendilerini yaptığı tespit edilmiştir. Koyunculuk işletmecilerinin % 59.8'i bir ilaç kullanacağı zaman bir veteriner hekimden, % 38.1'inin Tarım İl veya İlçe Müdürlüklerinden, % 1.0'inin köydeki başka işletme sahiplerinden, bilgi aldığı belirlenmiştir. İşletmelerinin %78.9'unda dezenfeksiyon yapılmadığı, % 21.1'inde ise koruyucu amaçlı olarak

dezenfeksiyon yapıldığı belirlenmiştir. Koyunculuk işletmelerinde koruyucu aşıların hepsini yaptıran işletmelerin oranının % 64.9 olarak tespit edilmiştir. Bu işletmelerden % 16.7'sinin sadece enterotoksemi, %9.6'sının sadece şap, % 6.1'inin sadece çiçek, %2.6'sının ise sadece brucella aşılarını yaptırdığı belirlenmiştir.

Koyunculuk işletmelerinin % 26.4'ünde çiçek hastalığı, % 26.0'sında enterotoksemi, % 15.9'unda dış parazitlere bağlı hastalıklar, % 11.5'inde solunum yolu hastalıkları görüldüğü, % 20.2'sinde ise şap, brucella, ayak hastalıkları, boyun urları, ektima, mavi dil, agalaksi hastalıklarının en az birisine rastlandığı belirtilmiştir.

Çizelge 6. Sağlık ve Koruma

Özellikler ve düzeyleri	N	%
Aşı uygulaması		
Kendim	11	5.7
Veteriner hekim	183	94.3
İlaç danışma		
Serbest veteriner hekime	116	59.8
Tarım il-ilçe müdürlüklerine	74	38.1
Köyden birilerine	2	1.0
Danışmam	2	1.0
Aşı yaptırmama durumu		
Evet	192	99.0
Hayır	2	1.0
Yaptırılan aşılar		
Enterotoksemi	38	16.7
Çiçek	14	6.1
Şap	22	9.6
Brucella	6	2.6
Hepsi	148	64.9
Veteriner hekim kontrolü		
Evet	29	14.9
Hayır	165	85.1
Dezenfeksiyon		
Evet	41	21.1
Hayır	153	78.9
Aşılama planı		
Rasgele	31	16.0
Programa göre	163	84.0
Görülen hastalıklar		
Dış parazitler	33	15.9
Solunum yolu hastalıkları	24	11.5
Enterotoksemi	54	26.0
Çiçek	55	26.4
Diğer	42	20.2

İşletmelerde Bulunan Küçükbaş Hayvan Irkları

İşletmelerdeki küçükbaş hayvan ırklarının dağılımına ilişkin bulgular Çizelge 7'de verilmiştir. Burdur İlindeki koyunculuk işletmelerinin % 45.6'sında merinos, % 30 'unda sakız, %15.2'sinde sakız melezleri, % 6.7'sinde ivesi melezleri, %1.1'inde merinos melezleri, % 0.4'ünde kıvrırcık, %0.2'sinde mor karaman ırkı koyun

yetiştiriciliği yapıldığı tespit edilmiştir.

Çizelge 7. Koyunculuk işletmelerde bulunan koyun ırkları

Koyunculuk işletmelerde bulunan koyun ırkları	N	Oran (%)
Sakız	250	30.8
Merinos	370	45.6
Sakız melezi	123	15.2
Merinos melezi	9	1.1
Mor karaman	2	0.2
İvesi melezi	54	6.7
Kıvırcık	3	0.4
Toplam	811	100.0

Gebelik, ikizlik, kısırılık ve kuzu ölüm oranları

İşletmelerdeki gebelik, ikizlik, kısırılık ve kuzu ölüm oranlarına ilişkin bulgular Çizelge 8'de verilmiştir. Koyunculuk işletmelerinde gebelik oranının % 91.57, kısırılık oranının % 7.72, ikizlik oranının % 27.36, kuzu ölüm oranının % 7.57 olduğu hesaplanmıştır.

Çizelge 8. İşletmelerdeki gebelik, ikizlik, kısırılık ve kuzu ölüm oranları (%)

Gebelik	91.57
Kısırılık	7.72
İkizlik	27.36
Kuzu ölüm	7.57

İşletmelerin Bazı Verim Özellikleri

İşletmelerin verim özelliklerine ilişkin bulgular Çizelge 9'da verilmiştir. Koyunculuk işletmelerinde yapağı veriminin 0.5-5 kg arasında değiştiği, ortalama 1.824 kg olduğu görülmektedir. Koyunculuk işletmelerinde koyun başına günlük süt veriminin ortalama 0.448 L olduğu saptanmıştır. Koyunculuk işletmelerinde ortalama koç altı koyun sayısı 115.79, gebe hayvan sayısı 104.35, kısır hayvan sayısı 11.77, ve ikiz doğuran hayvan sayısı 26.28 adettir. Koyunculuk işletmelerinde kızgınlığın mayıs ayında başladığı ve kasım ayına kadar kızgınlık görüldüğü, kızgınlığın en yoğun görüldüğü ayın ağustos ayı olduğu görülmektedir. Koyunculuk işletmelerinde emişme süresi 2 - 8 ay arasındadır.

İşletmelerin Genel Sorunları ve Beklentileri

İşletmelerin genel sorunları ve beklentilerine ilişkin

bulgular Çizelge 10'da verilmiştir. İşletmecilerinin %63.9'unun yaptıkları işten memnun oldukları, %43.3'ü kapasiteyi artırmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Koyunculuk işletmelerinin öncelikli olarak % 39.1'i pazar sorununun olduğunu, % 23.1'i yem fiyatının yüksek olduğunu, % 21.8'i mera alanlarının olmayışını, % 9.2' si kredi sorunu olduğunu, % 6.8'i eğitim ve sağlık sorunları olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu işletmelerin % 51.4'ü pazar sorununun, % 15.1'i mera sorununun, % 14.7'si kredi sorununun, %10'unun sağlık sorununun, % 7.7'lik kesim ise damızlık hayvan sorununun çözülmesini istemektedirler.

Tartışma

Yapılan anket çalışması sonucunda koyun yetiştiriciliği yapan işletmelerin genel özellikleri bakımından elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde işletmecilerin eğitim durumları bakımından önemli bir kısmının (% 90.2) ile ilkökul mezunu oldukları, çok düşük düzeyde de (% 1.5) okuryazar bulunmadığı saptanmıştır. Benzer şekilde Koyuncu ve ark. (2006)'de Çanakkale İlinde yapmış oldukları çalışmada yetiştiricilerin % 65'i ilkökul, % 10'u ortaokul, % 25'nin ise lise mezunu olduğu belirtilmektedir. İlde bu yetiştiricilik kolunda uğraşanların düşük düzeyde de olsa okuryazar olmamaları dikkat çekicidir.

Ortalama arazi büyüklüğü 39.17 da olarak tespit edilmiştir. Arazi büyüklüğü 8 da ile 160 da arasında değişmektedir. Elde edilen bu sonuçlar; Soysal ve ark. (2005)'nin ve Kaymakçı ve ark. (1995)'nin yaptıkları çalışmalar ile uyum göstermektedir.

Burdur İlindeki koyunculuk işletmelerinde hane halkı sayısı ağırlıklı olarak üç kişiden (% 38.7) oluştuğu, keçicilik işletmelerinde de benzer şekilde üç kişiden (% 45) oluştuğu ortaya koyulmuştur. Kaymakçı ve ark. (1995)'nin Batı Anadolu ve Trakya Bölgelerinde hane halkı sayısını 4-8 arası değiştiğini, Kırk (2004) Van İlinde ortalama hane halkı sayısının 8.4 olduğunu belirtmektedirler. Burdur'da ise işletme başına düşen hane halkı sayısının daha az olduğu görülmektedir.

Çizelge 9. İşletmelerin bazı verim özellikleri

	Yapağı verimi	Süt Verimi	Döl Verim Özellikleri				
			Koç Koyun	Altı	Gebe koyun	Kısır koyun	İkiz koyun
N	189	82	192		192	153	183
Minimum	0.5	0.2	18		18	0	1
Maksimum	5.0	1.0	450		420	60	120
Ortalama	1.824	0.448	115.79		104.34	11.77	26.28

Çizelge 10. İşletmelerin genel sorunları ve beklentileri

Özellikler ve düzeyleri	N	%
Yetkililerden beklentiler		
Pazar sorunu çözümü	133	51.4
Kredi sorununu çözümü	38	14.7
Sağlık sorunlarının çözümü	26	10.0
Damızlık hayvan sorununun çözülmesi	20	7.7
Beklentim yok	3	1.2
Mera sorununu çözülmesi	39	15.1
Hayvancılık yapma memnuniyeti		
Evet	124	63.9
Hayır	70	36.1
İşletme sorunları		
Pazar sorunu	115	39.1
Kredi sorunu	27	9.2
Eğitim sağlık	20	6.8
Yüksek yem fiyatı	68	23.1
Mera sorunu	64	21.8
Kapasite artırmak		
Evet	84	43.3
Hayır	110	56.7

Koyunculuk işletmelerinde sürünün büyük bir oranda (% 85.6) bir kişi tarafından idare edildiği tespit edilmiştir. Çobanlık, koyunculuk işletmelerinde % 97.4 oranında aileden gelen bir kişi tarafından yapılmaktadır. Soysal ve ark. (2005)'nin Edirne İlinde keçicilik işletmelerinde yaptığı çalışmada çobanların % 80'inin aileden olduğunu, % 20'sinin aile dışından sağlandığını tespit etmişlerdir. Benzer bir şekilde Kaymakçı ve ark. (1995)'nin Batı Anadolu ve Trakya Bölgelerinde yaptıkları çalışmada çobanın aileden olma oranını oldukça yüksek olduğunu belirlemişlerdir.

Koyunculuk işletmelerinin % 91.2'sinde damızlık ihtiyaçlarını kendi işletmelerinden temin ettikleri saptanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar; Dellal ve ark. (2002), Soysal ve ark. (2005) ve Koyuncu ve ark. (2006)'nin yaptıkları çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Burdur İline yapılan bu çalışmada koyunculuk işletmelerinin % 64.4'ünün tek geçim kaynağının koyunculuk olduğu ve başka bir geçim kaynağı olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuç, Dellal ve ark. (2002) GAP Bölgesinde Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep ve Adıyaman illerinde yaptıkları araştırmada koyun ve keçi işletmelerin % 84.9'unun tek geçim kaynağının bu üretim kolu olduğunu belirttikleri çalışmayla benzerlik göstermektedir.

Araştırmada koyunculuk işletmelerinin büyük oranda kayıt tutmadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Tölü ve ark. (2007)'nin Biga'daki koyunculuk işletmelerinde yaptıkları çalışmada işletmelerin herhangi bir verim kaydı tutmadıkları, % 56'sının sadece koyunları ayırt

etmek için amacıyla işaretleme yaptıkları belirlemişlerdir. Bu çalışma, Burdur ilinde yapılan çalışma bulgularıyla benzerlikler göstermektedir.

Koyunculuk işletmelerinin % 74.7'sinde ek yemleme (flushing) yapılmamaktadır. Bu bulgular Dellal ve ark. (2002)'nin, Tölü ve ark. (2007)'nin ve Koyuncu ve ark. (2006)'nin bulguları ile uyum göstermektedir.

Yapılan çalışmada koç katımının % 100'e yakın bir oranda serbest aşım şeklinde olduğu, yine koçların %100 oranında yıl boyunca sürüde kaldıkları tespit edilmiştir. Benzer şekilde Dellal ve ark. (2002), Kırk (2004), Sosyal ve ark. (2005), Tozlu ve Olfaz (2007) ve Tölü ve ark. (2007)'nin de yaptıkları çalışmada yetiştiricilerin sürüleri tamamen serbest aşım yöntemi uyguladıklarını, koçların sürekli sürü içinde kaldıklarını belirlemişlerdir. Bu çalışmalar Burdur İlinde yapılan çalışmayı destekler niteliktedir.

Burdur İlindeki koyunculuk işletmelerinde ortalama yapığı verimi 1.82 kg/baş, süt verimi ise günlük ortalama 0.440 L/baş olarak tespit edilmiştir. koyunlarda 5-7 aylık bir laktasyon dönemi dikkate alındığında koyunların süt verimini 66-92 kg arasında olduğu söylenebilir. Koyunlardan elde edilen bu süt verim değerleri Keskin (1996), Aktürk ve ark. (2004), Kırk (2004), Soysal ve ark. (2005) ile benzerlik göstermektedir.

Sonuç

1- İşletmecilerin yaptıkları işle ilgili olarak bilgilerini atalarından ve ebeveynlerinden aldıklarından dolayı yeterli bir seviyede faaliyette bulunamamışlardır. İşletmecilikle ilgili olarak özellikle Tarım ve Köyişleri Bakanlığı İl ve İlçe Müdürlükleri vasıtasıyla yetiştiricilik, sağlık, besleme gibi konularda eğitim, seminer ve kurs verilmesi, eğitimin yaygınlaştırılması ve geleneksel yöntemlerin bırakılması gerekmektedir.

2- Yem hammadde üretimi yapılan tarım arazilerinin küçük olması, üretimin yetersiz olması yeterli yem hammadde sağlamayı etkilemektedir. Tarım arazilerinin uygun üretim için yeniden planlanması gereklidir.

3- Damızlık materyal olarak kullanılacak iyi kalitede ve yüksek verimli hayvanların olmaması en büyük sorunlardan biridir. Burdur ilinde özellikle süt verimleri düşük hayvanların bulunması işletmelerin karlılığını azaltmaktadır. Bunun için melezleme yoluyla üretilen yüksek verimli hayvanların işletmelere dağıtılması küçükbaş hayvancılığın uluslar arası rekabet gücünü ve pazar payını artırma yönünden çok önemli ve gereklidir.

Son yıllarda kıl keçisi yetiştiricilerinin otlatma alanı yetersizliğinden dolayı bu üretim kolunu terk etmeye başladıkları, buna karşılık kontrollü ortamlarda yüksek verimli Saanen ve Saanen melezi keçi yetiştirmeye başladıkları gözlemlenmiştir.

4- Küçükbaş hayvancılık işletmelerinde kayıtlar düzenli tutulmamaktadır. Özellikle verim kayıtlarının tutulmasını sağlayıcı ve özendirici tedbirlerin alınması ve bunların sıkı bir şekilde takibi gerekmektedir.

5- Burdur İlinde barınak koşullarının yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Genellikle evlerin bodrum katlarında, evlere bitişik barınaklarda yetiştiricilik yapılmaktadır. Bu barınakların daha modern ve iyi duruma getirilmesi gerekmektedir.

6- İşletmelerin çoğunda kalitesiz kaba yem kaynağı olan saman kullanılmaktadır.

7- Küçükbaş hayvancılık işletmelerinde ek yemleme uygulaması olarak bilinen flushing beslemesi uygulanmamaktadır.

8- İşletmelerde kuzu ve oğlak ölüm oranlarının çok yüksek olduğu belirlenmiştir. Karlı bir hayvancılık için kuzu ölümlerinin azaltıcı tedbirlerin alınması, özellikle işletmelerin yetiştiricilik ve sağlık yönetimi açısından bilgilendirilmesi ve uygulamaya dönük eğitimlerin verilmesi gerekmektedir.

9- İşletmecilerin en önemli sorununun pazarlama sorunu olduğu belirlenmiştir. Bu sorunun çözülmesi küçükbaş hayvancılığın önündeki en büyük engel olarak görülmektedir.

10- Küçükbaş hayvancılık için yeterli mera alanlarının ayrılması, bu hayvancılık sektörünün üretim sistemi içinde kalması için gereklidir.

11-Küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilmesi ve gerekli iyileştirmelerin yapılabilmesi için kredi olanaklarının iyileştirilmesi, uzun vadeli ve düşük faizli kredi imkanları sağlanması gerekmektedir.

12- İlde faaliyet gösteren yetiştirici birliğinin daha etkin ve işlevsel hale getirilmesi gerekmektedir.

13- Genel olarak ilde hayvan sağlığı açısından temel bir sorun gözlemlenmemiştir.

14- Koyun ve keçi sütlerinin diğer bazı illerde olduğu gibi düzenli şekilde toplanıp, hijyenik koşullarda kaliteli ürünlere (dondurma, peynir vb.) dönüştürülmesi üreticilerin gelir seviyesinin artırılmasına katkı sağlayacaktır.

15- İlde yetiştiriciliği yapılan en yaygın koyun ırkı merinos ve melezi; en yaygın keçi ırkı kıl keçisidir.

Genel bir sonuç olarak; yetiştiricilerle yapılan karşılıklı görüşme ve yapılan gözlemlerin bir sonucu olarak her iki üretim dalının da ciddi anlamda geriye gitmeye başladığı onun için sektörün teknik ve ekonomik olarak desteklere ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

Aktürk, D., Tatlıdil, F., Savran, F. 2005. Çanakkale damızlık koyun ve keçi yetiştiricileri birliğine üye olan işletmelerde süt maliyetinin belirlenmesi. Süt Keçiciliği Ulusal Kongresi. 26-27 Mayıs, 214-218, İzmir.

Anonim, 2006a. Türkiye İstatistik Yıllığı. <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim:15.10.2007)

Anonim, 2006b. Burdur Tarım İl Müdürlüğü Brifingi. www.burdur-tarim.gov.tr (Erişim 22.11.2007)

Dellal, G., Eliçin, A., Tekel, N., Dellal, İ. 2002. GAP bölgesinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapısal özellikleri. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın no:82. Ankara.

Kaymakçı, M., Sönmez, R. 1996. İleri koyun yetiştiriciliği. Ege Üniversitesi Basımevi, 365s. Bornova-İzmir.

Kaymakçı, M., Eliçin, A., Işın, F., Taşkın, T., Karaca, O., Tuncel, E., Ertuğrul, M., Özder, M., Güney, O., Gürsoy, O., Torun, O., Altın, T., Emsen, H., Seymen, S., Geren, H., Odabaşı, A., Sönmez, R. 2006. Türkiye küçükbaş hayvan yetiştiriciliği üzerine teknik ve ekonomik yaklaşımlar. VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, 3-7 Ocak, Ankara.

Kaymakçı, M., Sönmez, R., Karaca, O., Özder, M. 1995. Türkiye koyunculuk işletmelerinin yapısal özellikleri ve verilecek yön. Türkiye Hayvancılığının Yapısal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu, 27-29 Eylül, İzmir.

Keskin, M. 1996. Hatay bölgesinde süt keçisi yetiştiriciliği ve sorunları. I. Ulusal Zootekni Bilim Kongresi. 5-7 Şubat, 156-160, Antalya.

Kırk, K. 2004. Van ili koyun ve keçi yetiştiriciliğinin yapısı ve geliştirme yolları. 4. Ulusal Zootekni Bilimi Kongresi. 1-3 Eylül, 356-360, Isparta.

Koyuncu, E., Pala, A., Savaş, T., Konyalı, A., Ataşoğlu, C., Daş, G., Ersoy, İ.E., Uğur, F., Yurtman, İ.Y., Yurt, H.H. 2006. Çanakkale koyun ve keçi yetiştiricileri birliği üyesi keçicilik işletmelerinde

- teknik sorunların belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Hayvansal Üretim* 47(1):21-27.
- Soysal, M.İ., Kök, S., Gürcan, K.E., Özdüven, L.M. 2005. Edirne ili keçiciliği üzerine bir araştırma. *Süt Keçiciliği Ulusal Kongresi*. 26-27 Mayıs, 228-230, İzmir.
- SPSS, 2006. *SPSS For Windows Evaluation Version Release 15.0.0*. Spss Inc.
- Tozlu, H., Olfaz, M. 2007. Karadeniz bölgesi keçi yetiştiriciliğinin mevcut durumu, sorunları ve çözüm önerileri. 3. Ulusal Zootekni Öğrenci Kongresi. 17-18 Mayıs, s:127-133, Kahramanmaraş.
- Tölu, C., Daş, G., Yurdabak, S., Uğur, F., Konyalı, A., Savaş, T., Aktürk, D., Turkan, H. 2007. Türkiye'nin önemli hayvancılık bölgelerinden Biga koyunculığına genel bir bakış. V. Zootekni Bilim Kongresi. 5-8 Eylül, 1-9, Van.